

Bartosz Chorkowy

Uniwersytet Opolski
Wydział Ekonomiczny
Zakład Ekonometrii i Metod Ilościowych
bchorkowy@uni.opole.pl

OBOWIĄZKOWA CZĘŚĆ SYSTEMU EMERYTALNEGO – JAKA BĘDZIE WYSOKOŚĆ EMERYTURY PRZECIĘTNEGO POLAKA?

Streszczenie: Oczekiwaniem każdego człowieka jest uzyskanie po okresie aktywności zawodowej odpowiednio wysokiej emerytury. Takiej, która zapewni mu niezależność finansową w okresie starości. Czy będąc członkiem społeczeństwa podlegamy pewnym ograniczeniom, czy rzeczywistość gospodarcza kreuje w nas pewne zachowania? Odpowiedź jest jak najbardziej twierdząca. Uczestnictwo w życiu społeczno-gospodarczym wymusza na jednostce przystąpienie do systemu emerytalnego i tym samym powoduje konieczność stosowania się do reguł w tym systemie obowiązujących. Celem publikacji jest przedstawienie sytuacji demograficznej w Polsce oraz zaprezentowanie prognoz wysokości świadczeń emerytalnych pochodzących z I i II filara, tj. z obowiązkowej części polskiego systemu emerytalnego.

Słowa kluczowe: system emerytalny, waloryzacja, sytuacja demograficzna.

JEL Classification: J11, J26, J32.

Wprowadzenie

Każdy człowiek marzy, aby żyć długo, mając dobre zdrowie i wolność finansową. Tę wolność ma zapewnić odpowiednio wysoka emerytura. Rozwój gospodarczy, większa świadomość potrzeby dbania o zdrowie, postęp w medycynie oraz postęp społeczny przyczyniają się do sukcesywnego wydłużania się życia przeciętnego obywatela. Starzenie się społeczeństwa pociąga za sobą występowanie następujących zjawisk: wzrostu liczby emerytów, wzrostu kosztów

na opiekę zdrowotną, wzrostu kosztów na opiekę nad osobami starszymi, wydłużenia wieku emerytalnego, wzrostu liczby ludności, zwiększenia oferty gospodarczej dla emerytów, wzrostu znaczenia emerytów w państwie [Jagielnicki, 2012, s. 53-54].

Uczestnictwo w życiu społeczno-gospodarczym wymusza na jednostce przystąpienie do systemu emerytalnego i tym samym powoduje konieczność stosowania się do reguł w tym systemie obowiązujących.

System emerytalny powinien spełniać dwie podstawowe funkcje: [Barr, Diamond, 2014, s. 31]:

- stwarzać mechanizm pozwalający na wyrównywanie poziomu konsumpcji w całym okresie życia człowieka oraz zabezpieczać przed nadmiernym spadkiem dochodów i dobrobytu ludzi w okresie starości,
- łagodzić przejawy niedostatku i biedy przez odpowiednią redystrybucję dochodów i majątku.

Aby system emerytalny mógł spełniać swój główny cel, czyli zapewniać dochody na okres starości, to musi być chociaż w części obligatoryjny. Dzięki obowiązkowi uczestnictwa w systemie można eliminować dwa zagrożenia, jakie wynikają z asymetrii informacyjnej [Góra, 2001, s. 11-12]:

- uniknięcie efektu krótkowzroczności jednostek, który prowadzi do niedostatecznego poziomu oszczędzania na okres starości oraz nierównomiernego rozłożenia tego oszczędzania w czasie,
- uniknięcie efektu życia na emeryturze na cudzy rachunek, prowadzącego do zerowego lub niedostatecznego poziomu oszczędzania na starość.

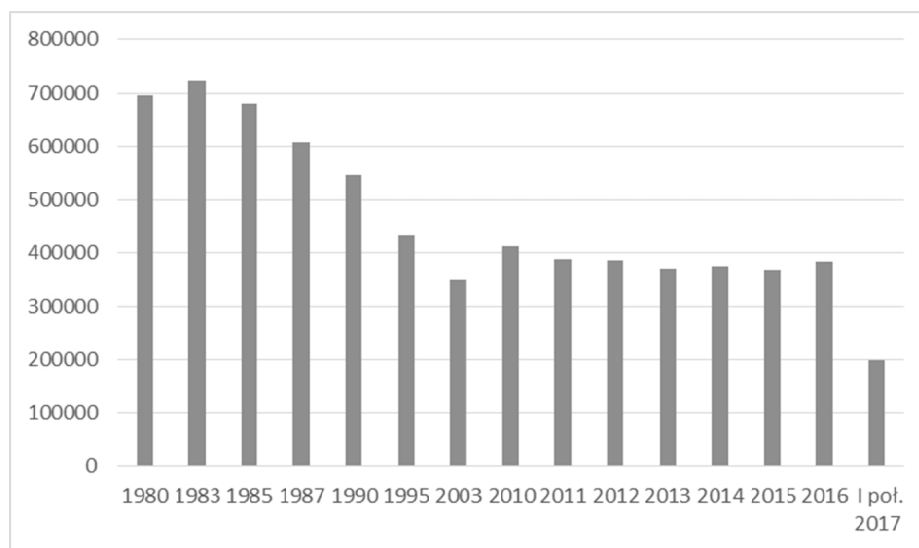
Ludzie młodzi rzadko myślą o przyszłości i nie są skorzy do odkładania pieniędzy na okres, który wydaje im się bardzo odległy. Wykazują się większą gotowością do podejmowania ryzyka i w związku z tym ich skłonność do celowego oszczędzania na lata poprodukcyjne jest niska.

Celem publikacji jest przedstawienie sytuacji demograficznej w Polsce oraz zaprezentowanie prognoz wysokości świadczeń emerytalnych pochodzących z I i II filara, tj. z obowiązkowej części polskiego systemu emerytalnego w zależności od wskaźników waloryzacji ZUS, stóp zwrotu Otwartych Funduszy Emerytalnych oraz wysokości wynagrodzenia. Symulacji dokonano w odniesieniu do osób, które przystąpiły do systemu emerytalnego w dniu 1 stycznia 1999 r., tj. w dniu wprowadzenia nowego systemu emerytalnego, przy uwzględnieniu zmian, które następowały w kolejnych latach.

1. Sytuacja demograficzna w Polsce w latach 1999-2017

Analizując sytuację demograficzną w Polsce, skoncentrowano się na dwóch elementach: wskaźniku urodzeń żywych oraz średniej długości trwania życia. W znaczący sposób wpływają one na wysokość wypłacanych emerytur z obowiązkowej części systemu emerytalnego i tym samym determinują jego skuteczność.

W ostatnich miesiącach w Polsce można zaobserwować pewne symptomy odwracania niekorzystnej tendencji w zakresie wskaźnika urodzeń żywych. Z wstępnych danych wynika, że w I połowie 2017 r. zarejestrowano 235 tys. urodzeń żywych, co pozwala przypuszczać, że w 2017 r. liczba urodzeń przekroczy poziom 400 tys. (wzrost w porównaniu z 2016 r. o ok. 18 tys. dzieci). Współczynnik urodzeń wyniesie 10,9‰ i będzie o 1 pkt wyższy w stosunku do poprzedniego roku. Jednocześnie należy jednak zauważyć, że wysokość tego współczynnika będzie o blisko połowę mniejszy niż w 1983 r. (rok ostatniego baby boom'u w Polsce), kiedy to urodziło się ponad 723 tys. dzieci, a współczynnik urodzeń kształtował się na poziomie 19,7‰). Wskaźnik urodzeń żywych w Polsce w latach 1980-2017 przedstawia wykres 1.

Wykres 1. Wskaźnik urodzeń żywych w Polsce w latach 1980-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Po spadkowym okresie, który nastąpił bezpośrednio po wyżu demograficznym, liczba urodzeń powinna zdecydowanie rosnać już od połowy lat 90. XX w. Byłaby to naturalna konsekwencja wchodzenia wówczas w wiek najwyższej

plodności licznych roczników kobiet urodzonych w latach 70. oraz w I poł. lat 80. ubiegłego wieku. Tymczasem obserwowano głęboką depresję urodzeniową, która trwała aż do 2003 r. (urodziło się wówczas 351,1 tys. dzieci). W kolejnych latach 2004-2009 nastąpił wzrost liczby urodzeń do poziomu niespełna 418 tys. Wzrost ten wynikał przede wszystkim z: [www1]:

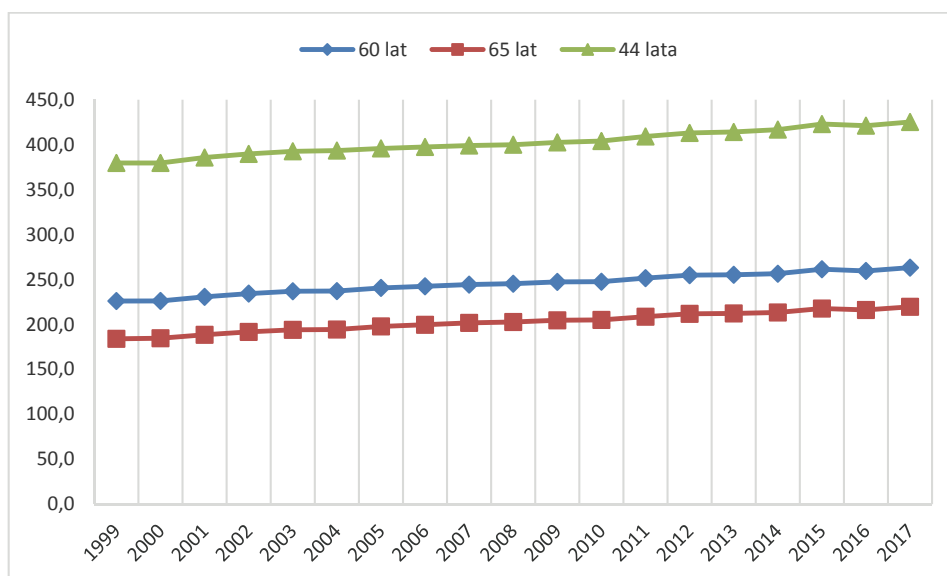
- realizacji urodzeń „odłożonych”,
- zwiększenia liczby i odsetka urodzeń drugich i kolejnych.

W efekcie znacząco zwiększyła się liczba matek w wieku 30-40 lat. W latach 2010-2015 wystąpił sukcesywny spadek liczby urodzeń w Polsce do poziomu 369,3 tys. Dopiero w ostatnich dwóch latach zaobserwowano zwiększenie liczby urodzeń (w 2016 r. – 385 tys., a w 2017 r. – około 400 tys.). Optymalna wartość współczynnika dzietności ogólnej, która zapewnia zastępowalność pokoleń, wynosi 2,10-2,15. Oznacza to, że na 100 kobiet w wieku 15-49 lat przypada średnio 210-215 urodzonych dzieci. W Polsce wartość tego współczynnika od lat 90. XX w. kształtuje się znacznie poniżej 2 (w 2016 r. współczynnik dzietności ogólnej w Polsce wyniósł 1,36), co oznacza, że liczba urodzeń nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. Zapoczątkowane w latach 90. ubiegłego wieku przemiany demograficzne są przede wszystkim efektem wyborów, jakich dokonywali ludzie młodzi, decydując się najpierw na osiągnięcie określonego poziomu wykształcenia oraz stabilizacji ekonomicznej, a dopiero potem (około 30 r.ż.) na założenie rodziny oraz jej powiększenie.

Drugim bardzo istotnym aspektem przemian demograficznych w Polsce, mającym wpływ na sytuację przyszłych emerytów, jest średnie trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego. Średnie dalsze trwanie życia to wielkość statystyczna, która określa przeciętny okres, jaki zazwyczaj upływa od nabycia prawa do emerytury do dnia śmierci ubezpieczonego. Pomaga ustalić, jak długo prawdopodobnie osoba ubezpieczona będzie przebywać na emeryturze i równomiernie rozłożyć zgromadzone składki. Emerytura przyznawana na nowych zasadach to równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia podstawy obliczenia emerytury przez średnie dalsze trwanie życia przyszłego emeryta [Kochanowska, 2017].

W analizowanym okresie średnie dalsze trwanie życia w Polsce wykazuje tendencję rosnącą. Należy tu jednak zwrócić uwagę na fakt zróżnicowanej dynamiki wzrostu w poszczególnych kategoriach wiekowych. Najniższe tempo dalszego trwania życia obserwuje się wśród osób w wieku 65 lat (wzrost w analizowanym okresie o 35,6 miesięcy). Niewiele większym wzrostem cechuje się kategoria wieku 60 lat – wzrost w latach 1999-2017 o 37,2 miesięcy. Z kolei najwyższy wzrost średniego dalszego trwania życia wystąpił w przypadku osób

w wieku 44 lat¹ (wzrost w analizowanym okresie o 45,6 miesięcy). Średnie dalsze trwanie życia w Polsce w latach 1999-2017 przedstawia wykres 2. Rezultatem przemian w procesach demograficznych są zmiany w liczbie i strukturze ludności według wieku. W końcu 2016 r. liczba ludności Polski wynosiła 38,4 mln, w tym ponad 8,8 mln stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej, co stanowi około 23% ludności ogółem. Na uwagę zwraca fakt, że w latach 1989-2016 liczba osób w starszym wieku wzrosła o ponad 3,2 mln, w tym największy wzrost – o 0,9 mln – odnotowano dla grupy 60-64 latków.

Wykres 2. Średnie dalsze trwanie życia w Polsce w latach 1999-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Udział osób w wieku co najmniej 60 lat w ogólnej populacji wzrósł o 8,2 p.p., tj. z 14,7% w 1989 r. do 22,9% w 2016 r. Niestety wzrostowi liczby osób starszych towarzyszył spadek odsetka dzieci i młodzieży w ostatnich 25 latach o około 10 p.p. W 1990 r. odsetek ten w Polsce kształtował się na poziomie około 25%, podczas gdy na koniec 2016 r. wynosił 15%.

Podsumowując przedstawione rozważania, należy stwierdzić, że Polska boryka się z bardzo poważnym problemem, jakim jest niekorzystna sytuacja demograficzna. Pod względem dzietności nasz kraj klasyfikowany jest na jednym

¹ W analizie przyjęto kategorię wieku 44 lat jako osób, które przystąpiły do systemu emerytalnego z dniem 1 stycznia 1999 r., czyli w dniu wejścia w życie reformy systemu emerytalnego w Polsce.

z ostatnich miejsc w Europie (w 2015 r. niższy wskaźnik ma tylko Portugalia). Z drugiej strony Polska cechuje się jedną z największych dynamik w Europie, jeżeli chodzi o starzenie się społeczeństwa (w ciągu ostatnich 50 lat liczba osób powyżej 80 r. ż. wzrosła w Polsce ośmiokrotnie). Wzrost populacji osób starszych rodzi wyzwania nie tylko dla medycyny, ale także dla polityki społecznej i gospodarczej kraju. Starzenie się społeczeństw powoduje konieczność zapewnienia odpowiedniej, szeroko rozumianej opieki osobom starszym [Lewandowska-Gwarda, Olszewski, 2017, s. 7].

2. Przewidywana wysokość świadczeń emerytalnych w ramach obowiązkowej części systemu emerytalnego

Przystąpienie do systemu emerytalnego jest obligatoryjne dla każdego obywatela, który uczestniczy w życiu społeczno-gospodarczym. Uczestnictwo w systemie emerytalnym ma na celu odkładanie kapitału na okres starości, tj. gdy uczestniczący w tym systemie z przyczyn naturalnych nie będą zdolni do pracy, a tym samym zostaną pozbawieni możliwości zarobkowania.

Nowy system emerytalny obowiązujący w Polsce od 1999 r. polega przede wszystkim na ograniczeniu repartycji (tylko część odprowadzanej składki finansuje bieżącą wypłatę emerytur), zindywidualizowaniu gromadzonego kapitału emerytalnego (poprzez stworzenie dla każdego uczestnika osobnego konta w ZUSie) oraz wprowadzeniu komponentu oszczędnościowego, dzięki utworzeniu otwartych funduszy emerytalnych. W funkcjonującym od 1999 r. systemie emerytalnym w Polsce w 2014 r. została wprowadzona zmiana dotycząca wysokości składki odprowadzanej do Otwartych Funduszy Emerytalnych. Każdy uczestnik systemu mógł dokonać wyboru, czy dotychczasowa składka w wysokości 7,3% będzie odprowadzana do ZUS-u, czy też część z niej (2,92%) będzie przekazywana do wybranego przez uczestnika OFE. Czy osoby, które zdecydowały się na pozostanie w OFE będą mogły liczyć na wyższą emeryturę? Trudno znaleźć odpowiedź na to pytanie. Jest to kwestia bardzo indywidualna i w dużej mierze będzie to zależęć od koniunktury na rynkach finansowych w ostatnim dziesięcioleciu przed przejściem na emeryturę. Wynika to z faktu zastosowania w korekcie reformy emerytalnej tzw. suwaka, czyli stopniowego przenoszenia środków z OFE do ZUS-u na 10 lat przed przejściem ubezpieczonego na emeryturę [Chorkowy, 2016, s. 158-181]. Pojawia się pytanie, czy wysokość emerytury uzyskiwanej z obowiązkowej części systemu emerytalnego będzie satysfakcjonująca dla uczestnika systemu? Czy zapewni ona godziwe życie w okresie eme-

rytalnym? Czy jednak będziemy zmuszeni do dodatkowego odkładania kapitału na okres starości? Wiadomym jest, że wysokość emerytury z obowiązkowej części systemu emerytalnego uzależniona jest od wielu czynników. Należy tu wyróżnić:

- wysokość otrzymywanego wynagrodzenia,
- wysokość wskaźnika waloryzacji,
- stopę zwrotu wartości jednostek uczestnictwa OFE,
- decyzję ubezpieczonego co do uczestnictwa w OFE,
- średnią długość trwania życia na emeryturze.

W latach 1999-2017, czyli okresie bazowym analizy, zaobserwowano następujące przeciętne wartości wskaźników mających wpływ na wysokość świadczenia emerytalnego. Prezentuje je tabela 1.

Tabela 1. Przeciętne wartości wskaźników mających wpływ na wysokość świadczeń emerytalnych obliczone za okres 1999-2017

Wyszczególnienie	Wartość
Przeciętny roczny wskaźnik waloryzacji (w %)	6,35
Średnia miesięczna stopa zwrotu wartości jednostek rozrachunkowych OFE (w%)	8,4
Przeciętny roczny wzrost wynagrodzeń (w %)	5,28

Źródło: Opracowanie własne.

W opracowaniu przedstawiono symulację wysokości świadczeń emerytalnych w dwóch wariantach:

- dla ubezpieczonych osiągających wynagrodzenie na poziomie płacy minimalnej,
- dla ubezpieczonych osiągających wynagrodzenie na poziomie średniego wynagrodzenia w gospodarce.

Dla każdego z tych wariantów przyjęto dwie wersje. Pierwsza zakładająca niższe niż w latach 1999-2017 wartości wskaźników (tabela 2 i 3) oraz druga, w której założono, że wskaźniki będą wykazywały tendencję zbliżoną do tej występującej w okresie bazowym (tabela 4 i 5).

W symulacji w wersji pierwszej przyjęto następujące założenia:

- prognozowana roczna stopa zwrotu wartości jednostki rozrachunkowej OFE – 4,2%,
- prognozowany roczny wskaźnik waloryzacji – 4%,
- prognozowany roczny wzrost płac – 3,6%.

Analizując tabelę 2, należy stwierdzić, że przy założeniu osiągnięcia płacy minimalnej na wysokość emerytury praktycznie nie ma wpływu decyzja o pozostaniu lub wystąpieniu z Otwartych Funduszy Emerytalnych. Różnica w wysokości emerytury jest bardzo niewielka.

Tabela 2. Wysokość emerytury przy założeniu osiągnięcia płacy minimalnej

Wyszczególnienie	Zgromadzony kapitał	Wysokość emerytury	Wysokość ostatniego wynagrodzenia	Wysokość emerytury w stosunku do ostatniego wynagrodzenia (w %)
po 19 latach				
ZUS + OFE	84 413,89	198,62	2 000,00	9,93%
ZUS + rez. Z OFE	84 183,22	198,08		9,90%
po 36 latach				
ZUS + OFE	244 810,88	810,63	3 521,97	23,02%
ZUS + rez. Z OFE	254 032,88	841,17		23,88%
po 40 latach				
ZUS + OFE	332 788,44	1 232,55	4 203,25	29,32%
ZUS + rez. Z OFE	343 393,73	1 271,83		30,26%

Źródło: Opracowanie własne.

W obu przypadkach różnica ta wypada na korzyść wariantu rezygnacji z OFE na rzecz ZUS-u. Jednocześnie należy zauważyć, że wysokość świadczenia emerytalnego w przypadku osiągnięcia wynagrodzenia na poziomie płacy minimalnej będzie stanowić w najlepszym wariantcie około 30% ostatniego wynagrodzenia.

W przypadku uzyskiwania średniego wynagrodzenia w gospodarce stopa zastąpienia ostatniego wynagrodzenia przez świadczenie emerytalne jest na nieznacznie wyższym poziomie niż w przypadku wynagrodzenia minimalnego. W przypadku przejścia na emeryturę po 36 latach stopa zastąpienia kształtuje się na poziomie około 27%, przy czym świadczenie emerytalne jest nieznacznie wyższe w przypadku rezygnacji z OFE na rzecz ZUS-u. Sytuacja zmienia się w przypadku osób przechodzących na emeryturę po 40 latach pracy. W tym przypadku stopa zastąpienia w przypadku pozostania w OFE kształtuje się na poziomie 34,2%, podczas gdy w przypadku rezygnacji z OFE wynosi ona 34,7%.

Tabela 3. Wysokość emerytury przy założeniu osiągnięcia średniego wynagrodzenia w gospodarce

Wyszczególnienie	Zgromadzony kapitał	Wysokość emerytury	Wysokość ostatniego wynagrodzenia	Wysokość emerytury w stosunku do ostatniego wynagrodzenia (w %)
po 19 latach				
ZUS + OFE	254 457,84	598,72	4 287,12	13,97%
ZUS + rez. z OFE	252 937,27	595,15		13,88%
po 36 latach				
ZUS + OFE	633 135,93	2 096,48	7 619,82	27,51%
ZUS + rez. z OFE	644 737,91	2 134,89		28,02%
po 40 latach				
ZUS + OFE	842 769,93	3 121,37	9 120,12	34,23%
ZUS + rez. z OFE	854 250,89	3 163,89		34,69%

Źródło: Opracowanie własne.

Analiza obu wariantów uwidacznia, że dla uczestników systemu emerytalnego, którzy przystąpili do systemu 1 stycznia 1999 r., praktycznie bez znaczenia jest czy podjęli decyzję pozostania, czy rezygnacji z OFE.

W symulacji w wersji drugiej, zakładającej utrzymanie tempa wzrostu wskaźników na podobnym poziomie do okresu bazowego, przyjęto następujące założenia:

- prognozowana roczna stopa zwrotu wartości jednostki rozrachunkowej OFE – 8,4%,
- prognozowany roczny wskaźnik waloryzacji – 6,35%,
- prognozowany roczny wzrost płac – 5,2%.

Analiza danych zawartych w tabeli 4 uwidacznia, że wyższe wartości wskaźników przyczyniają się do wzrostu świadczenia emerytalnego. Należy jednak zauważyć, że stopa zastąpienia ostatniego wynagrodzenia zmienia się bardzo nieznacznie.

Tabela 4. Wysokość emerytury przy założeniu osiągnięcia płacy minimalnej

Wyszczególnienie	Zgromadzony kapitał	Wysokość emerytury	Wysokość ostatniego wynagrodzenia	Wysokość emerytury w stosunku do ostatniego wynagrodzenia (w %)
po 19 latach				
ZUS + OFE	84 413,89	198,62	2 000,00	9,93%
ZUS + rez. Z OFE	84 183,22	198,08		9,90%
po 36 latach				
ZUS + OFE	325 114,24	1 076,54	4 473,42	24,07%
ZUS + rez. Z OFE	334 748,01	1 108,44		24,78%
po 40 latach				
ZUS + OFE	488 487,32	1 809,21	5 752,97	31,45%
ZUS + rez. z OFE	498 297,06	1 845,54		32,08%

Źródło: Opracowanie własne.

W przypadku przejścia na emeryturę po 36 latach pracy wzrost ten wynosi 1 p.p. (stopa zastąpienia wynosi 24%), natomiast w sytuacji przejścia na emeryturę po 40 latach pracy stopa zastąpienia wzrasta o 2 p.p. do poziomu około 32%. Praktycznie żadnego wpływu na wysokość stopy zastąpienia w przypadku osiągnięcia wynagrodzenia na poziomie płacy minimalnej nie odgrywa decyzja o pozostaniu lub rezygnacji z OFE.

W przypadku uzyskiwania wynagrodzenia na poziomie średniej krajowej oraz zachowania tempa wzrostu wskaźników na podobnym poziomie do okresu bazowego należy zauważyć utrzymującą się na zbliżonym poziomie dysproporcję pomiędzy wartością emerytury uzyskanej z ZUS-u i OFE a emeryturą uzyskaną z konta ZUS przy rezygnacji z OFE. Różnica ta kształtuje się na poziomie około 30 zł, a stopa zastąpienia w przypadku pozostania w OFE oraz w wariancie rezygnacji z OFE kształtuje się na zbliżonym poziomie około 36%.

Tabela 5. Wysokość emerytury przy założeniu osiągnięcia średniego wynagrodzenia w gospodarce

Wyszczególnienie	Zgromadzony kapitał	Wysokość emerytury	Wysokość ostatniego wynagrodzenia	Wysokość emerytury w stosunku do ostatniego wynagrodzenia (w %)
po 19 latach				
ZUS + OFE	254 457,84	598,72	4 287,12	13,97%
ZUS + rez. z OFE	252 937,27	595,15		13,88%
po 36 latach				
ZUS + OFE	837 837,52	2 774,30	9 771,26	28,39%
ZUS + rez. z OFE	849 252,71	2 812,10		28,78%
po 40 latach				
ZUS + OFE	1 240 288,27	4 593,66	12 640,32	36,34%
ZUS + rez. z OFE	1 248 085,22	4 622,54		36,57%

Źródło: Opracowanie własne.

Podsumowanie

Niekorzystna sytuacja demograficzna, która występuje w Polsce, jeden z najniższych wskaźników dzietności w Europie oraz bardzo szybkie tempo starzenia się społeczeństwa powodują, że z dużymi obawami należy patrzeć na sytuację ekonomiczną przyszłych emerytów. Przedstawione w opracowaniu prognozy wysokości świadczeń emerytalnych z obowiązkowej części systemu emerytalnego uwidaczniają, że uczestnicy tego systemu mogą liczyć na emerytury w wysokości stanowiącej około 20%-30% ostatniego wynagrodzenia. Znaczące konsekwencje dla wysokości emerytur będzie mieć obniżenie wieku emerytalnego. Pogorszeniu ulegnie w większym stopniu sytuacja kobiet niż mężczyzn. Wynika to z faktu, że kobiety, pracując 5 lat krócej od mężczyzn, będą odprowadzać krócej składki mające wpływ na wysokość świadczeń, a jednocześnie z uwagi na dłuższą średnią długość życia będą dłużej pobierać emerytury [Jarmużek, Zawadzka-Filipczyk, 2017, s. 200]. Przy wieku emerytalnym na poziomie 67 lat świadczenia minimalne zgodnie z szacunkiem ZUS-u miały otrzymywać około 20% kobiet pobierających emerytury. Niestety obniżenie wieku spowoduje, że odsetek ten wzrośnie do około 40% emerytek. Oznacza to będzie gwałtowne pogorszenie poziomu życia od momentu przejścia na emeryturę. Tym samym uwidacznia się tutaj zaburzenie wolności jednostki w sensie ekonomicznym. Uczestnictwo w obowiązkowej części systemu emerytalnego nie zagwarantuje niestety ubezpieczonemu godnej emerytury. Oznacza to, że jeżeli przeciętny obywatel naszego kraju będzie chciał uzyskiwać emeryturę na poziomie swojego ostatniego wynagrodzenia, to będzie zmuszony do gromadzenia oszczędności we własnym zakresie.

Literatura

- Barr N., Diamond P. (2014), *Reformy systemu emerytalnego*, PTE, Warszawa.
- Chorkowy B. (2016), *Strategie inwestycyjne i ich wpływ na wartość kapitału zgromadzonego w ramach III filara systemu emerytalnego*, „Studia Ekonomiczne”, nr 260, UE, Katowice.
- Góra M. (2001), *Koszty, oszczędności oraz efekty zewnętrzne związane z wprowadzeniem nowego systemu emerytalnego*, „CASE – BRE”, nr 57, Warszawa.
- Jagielnicki A. (2012), *Twój osobisty fundusz emerytalny*, Helion, Gliwice.
- Jarmużek D., Zawadzka-Filipczyk P. (2017), *Obniżenie wieku emerytalnego – konsekwencje naruszenia ochrony przedemerytalnej*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Kochanowska M. (2017), *Od tych tablic zależy nasza emerytura*, <http://www.gloswielkopolski.pl> (data dostępu: 05.10.2017).
- Lewandowska-Gwarda K., Olszewski W. (2017), *Gdzie seniorom żyje się najlepiej? – analiza przestrzennego zróżnicowania jakości życia osób starszych w Polsce*, „Polityka Społeczna”, nr 10.
- [www1] www.stat.gov.pl

COMPULSORY PART OF PENSION SYSTEM – WHAT WILL BE PENSION AMOUNT OF AVERAGE POLE?

Summary: Everyone dreams about a long life in good health and with financial freedom. The freedom should be guaranteed by a suitable pension level. Are we subject to certain restrictions as members of the society, does the economic reality force us to certain behaviors? The answer is for sure affirmative. Participation in the socio-economic life forces an individual to join the pension system and, in this way, to obey the rules binding in the system. The goal of this paper is the presentation of the demographic situation in Poland and the illustration of the pension amount forecast from pillar 1 and 2 that is the compulsory part of the Polish pension system.

Keywords: pension system, valorization, demographic situation.